

บทความวิจัย (Research Article)

การพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
A DEVELOPMENT OF COLLABORATIVE LEARNING MODEL USING
PRINCIPLE OF BUDDHISM TO ENHANCE CITIZENSHIP FOR
HIGH SCHOOL STUDENTS

Received: April 30, 2018

Revised: June 25, 2018

Accepted: July 2, 2018

กิติภา โสทะ^{1*} และวาริรัตน์ แก้วอุไร²
Kitipa Sota^{1*} and Wareerat Kaewurai²

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

^{1,2}Faculty of Education, Naresuan University, Phitsanulok 65000, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: kitipasota@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและวัตถุประสงค์เฉพาะ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) เพื่อสร้างและหาดัชนีประสิทธิผลรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และศึกษาผลการใช้ ดังนี้ 3.1) เพื่อเปรียบเทียบความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้ 3.2) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 3.3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มทดลองเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนทุ่งทรายวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบวัดความเป็นพลเมือง 2) แบบสังเกตกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 3) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัย พบว่า

1. การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองมีแนวทางพัฒนาโดยการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ร่วมพลังร่วมมือร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ผู้สอนต้องเคารพในความคิดของผู้เรียนและเอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนการเรียนรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน โดยมีขั้นตอนในการพัฒนา 1) ศึกษาเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 2) นำข้อสรุปความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ รวบรวมข้อมูลจากการศึกษากำหนดแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ยกร่างรูปแบบการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล จัดทำเอกสารประกอบรูปแบบการเรียนรู้ ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ

2. รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีหลักการมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้โดยการทำงานเป็นทีม หรือกลุ่มเล็กๆ ที่มีความสามารถต่างกัน เรียนรู้ด้วยความรับผิดชอบต่อความสำเร็จของกลุ่มร่วมกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกวิธีการคิดอย่างใคร่ครวญ ไตร่ตรอง รอบคอบ นำไปสู่การปฏิบัติจริง และปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 เสนอสถานการณ์โดยใช้หลักธรรมสักัจฉา ขั้นที่ 2 ประชุมวางแผนโดยใช้หลักธรรมปุจฉาวิสัชนา ขั้นที่ 3 ระดมสมอง โดยใช้หลักธรรมอริยสัจ 4 ขั้นที่ 4 นำเสนอผลงานโดยใช้หลักธรรมไตรสิกขาขั้นที่ 5 อภิปรายและสรุปผลโดยใช้หลักธรรมโยนิโสมนสิการผลการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญพบว่า รูปแบบการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และดัชนีประสิทธิผลของรูปแบบมีค่า 0.76

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น พบว่า 1) นักเรียนมีความเป็นพลเมืองสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 2) นักเรียนเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางสังคมมีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มสมาชิก 4-6 คน ทำงานแบบร่วมพลังร่วมมือกัน เคารพในความแตกต่างมีความรับผิดชอบต่อร่วมกันมีเป้าหมายร่วมกันโดยมีการสนทนา ซักถาม อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเหตุผลและใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความเป็นพลเมือง

Abstract

The general objective of this study was to develop a learning model using principle of Buddhism to enhance citizenship for high school students. The specific objectives were 1) to study an approach to develop the learning model using principle of Buddhism to enhance citizenship for the high school students, 2) to create the learning model and find out its effectiveness index, and 3) to try out the learning model which comprising 3 purposes: 3.1) to compare citizenship value of the students, 3.2) to examine the process of the learning model using principle of Buddhism to enhance citizenship for the high school students, and 3.3) to find out students' satisfaction after using the learning

model. A sample was a group of Mattayom 5 students of Toongsaiwittaya School under the Secondary Educational Service Area Office 41 who were studying in a second semester in academic year 2017. The instruments were 1) a citizenship value test, 2) a learning process observation of the learning model using dharmic principle to enhance citizenship for high school students, and 3) a students' satisfaction on the learning model using dharmic principle to enhance citizenship for high school students test and the study findings were:

1. The learning model was developed with approaches that involved students to work together and be responsible for learning by the various kinds of activity. Teacher must respect to their decision, help them to learn, be their advisor with democracy principle and give them a chance to speak and show their opinion. The steps of learning model development were: 1) Studying text books and researches which are implicated and querying the experts, and 2) Using the conclusion from the studying to set a guideline for learning model development comprising principles, purposes, contents, methods and measurement, then created sheets and documents for the learning model which measured in quality.

2. The principles of learning model focused on learning together as a team which comprising different students with different skills. It had them be responsible for the success of the team. Its purpose was to practice the students to think carefully, critically and deliberately which led to real situation and proper way to solve problem. This learning model was comprising 5 learning steps: 1) Proposing the situational context by using the principal of religious discussion, 2) Meeting and planning by using the principle of Catechism, 3) Brainstorming by using the four noble truths, 4) Presentation by using the principle of threefold training, and 5) Discussion and summarizing by using the principle of critical reflection. The examination result from the experts shows that the learning model was proper in the highest level. Its effectiveness index was 0.76

3. The result of implementing the learning model were 1) the students' citizenship was higher than before using the learning model with .05 significant level, 2) The students learned by using social process, working together in a group of 4-6 people. They worked collaboratively, respected in the difference of each other and they were responsible. These students had the same purpose in common. They discussed, asked reasonably and systematically solved problems, and 3) students' satisfaction on learning by using the learning model was in high level.

Keywords: Collaborative Learning Model, Principle of Buddhism, Citizenship

ความเป็นมาของปัญหา

จากผลการดำเนินงานการเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคมของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง โดยมีการสำรวจจัดเก็บและวิเคราะห์ ข้อมูลทางสังคม พบว่า สถานการณ์ปัญหาความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการบริโภควัตถุดิบสูงชันและยอมทำทุกอย่างเพื่อแลกกับเงิน มีการดื่มสุราสูงถึง ร้อยละ 28.6 เล่นการพนัน ร้อยละ 35 ชกต่อยใช้ความรุนแรงกับผู้อื่น ร้อยละ 22.2 การใช้สารเสพติด ร้อยละ 14.2 (Office of Social Development and Human Security, 2014, p. 17) ปัญหาดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา กล่าวคือ เด็กและเยาวชนยังมีความรู้พื้นฐานด้านการเมือง การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยไม่มากเท่าที่ควร ยังไม่รู้หลักการและการเป็นนักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง กล่าวคือ ยังไม่ใช้เหตุผลการรับฟังความคิดเห็นและเคารพสิทธิของผู้อื่น และการแสดงออกโดยไม่ก้าวร้าว ซึ่งส่งผลถึงการขาดความรับผิดชอบในพฤติกรรมทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากการที่เยาวชนไม่เห็นความสำคัญของการรับรู้และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองในทุกระดับ

Office of the Education Council (2010, pp. 7-8) มีนโยบายการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองที่เน้นกิจกรรมและการลงมือปฏิบัติ หรือการเรียนการสอนผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงที่มีนัยสำคัญ คือ เราทุกคนต่างเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและการคลี่คลายแก้ไขปัญหา นโยบายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning) เพราะการเรียนรู้ร่วมกันมีหลักการในการจัดการเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ 1) เปิดโอกาสให้ฟังกันในเชิงบวก มีการแบ่งปันความรู้ระหว่างเพื่อน ผู้สอนกับผู้เรียน 2) มีปฏิสัมพันธ์โดยจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมให้สนทนาหันหน้าเข้าหากัน 3) รับผิดชอบทั้งรายบุคคล เป็นกลุ่มที่ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อปฏิบัติทำงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย 4) มีทักษะการทำงานกลุ่มย่อย โดยจัดเนื้อหาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ท้าทาย สนับสนุนทักษะการทำงานที่มีพฤติกรรมเชิงบวกในการร่วมกันแก้ปัญหา 5) เชื่อมโยงความรู้เดิมและเพิ่มความรู้ ความเข้าใจในโครงสร้างใหม่ของการเรียนรู้ร่วมกัน (Bruffee, 1995, p. 7) ทั้งนี้ ในการจัดการเรียนรู้ร่วมกันได้มีเทคนิควิธีการที่จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่หลากหลายโดยเฉพาะการใช้การจัดกิจกรรมโดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะการจัดกิจกรรมโดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีสาระสำคัญในการจัดการเรียนรู้ในหลักการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกัน วิพากษ์ วิचारณ์ พูดโต้ตอบกัน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกันคิดร่วมกันแสดงความคิดเห็นส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีมกลุ่มย่อยเล็กๆ เรียนรู้ด้วยความรับผิดชอบต่อความสำเร็จของกลุ่มร่วมกัน เน้นการมีส่วนร่วมรวมพลังร่วมมือ การปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยใช้หลักการทำงานเป็นทีม เป็นกลุ่มย่อย และการฟังพากันในเชิงบวกสมาชิกกลุ่มมีหน้าที่รับผิดชอบการเรียนรู้ ค้นหาความรู้และยอมรับบทบาทหน้าที่ของกันและกัน ผู้เรียนทุกคนมีมีเกียรติและศักดิ์ศรีเสมอกัน (Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto), 2003, p. 150)

ดังนั้น รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นส่วนขยายจุดหมายของการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีแนวทางการจัดกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อให้

ผู้เรียนได้ร่วมกันอภิปรายในลักษณะการอภิปรายกลุ่มใหญ่หรือการอภิปรายกลุ่มย่อย มีการวางแผนร่วมกัน มีการระดมสมองเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกัน (Barkley, et al., 2004, pp. 95-100) จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้สอดคล้องตามยุทธศาสตร์การจัดการกระบวนการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งผลของการศึกษาค้นคว้าจะทำให้ได้รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองอันจะเป็นประโยชน์กับโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อสร้างและหาดัชนีประสิทธิผลรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริม ความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ศึกษาผลการใช้ ดังนี้
 - 3.1 เพื่อเปรียบเทียบความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้
 - 3.2 เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
 - 3.3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการตามลักษณะของกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งขั้นตอนดำเนินงานตามกรอบวิธีวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองและแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจากนักการศึกษา นักวิชาการ และครูผู้สอนสังคมศึกษาด้านความเป็นพลเมือง

2. นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ ดังนี้ 1) ประเด็นสำคัญการพัฒนาความเป็นพลเมือง 2) การจัดการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและหาดัชนีประสิทธิผลรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. นำข้อมูลจากการสังเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 มาสร้างรูปแบบการเรียนรู้
2. ยกร่างรูปแบบการเรียนรู้ ดังนี้

2.1 ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบเป็นการอธิบายถึงความสำคัญของความเป็นพลเมืองและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานของรูปแบบ เป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของแนวคิดที่สำคัญที่นำมาเป็นพื้นฐานของรูปแบบการเรียนรู้

2.2 รูปแบบการเรียนรู้เป็นการอธิบายถึงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนรู้ รายละเอียด มีดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบ 2) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 3) เนื้อหาของรูปแบบ 4) กระบวนการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนการเรียนรู้ ดังนี้ ขั้นที่ 1 เสนอสถานการณ์โดยใช้หลักธรรมสากัจฉา ขั้นที่ 2 ประชุมวางแผนโดยใช้หลักธรรมปฏิจจวาริสัขนา ขั้นที่ 3 ระดมสมองโดยใช้หลักธรรมอริยสัจ 4 ขั้นที่ 4 นำเสนอผลงานโดยใช้หลักธรรมไตรสิกขา ขั้นที่ 5 อภิปรายและสรุปผลโดยใช้หลักธรรมโยนิโสมนสิการ และ 5) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

2.3 ผลที่ได้รับจากการใช้รูปแบบการเรียนรู้คือนักเรียนมีความเป็นพลเมือง ใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านความรับผิดชอบ 2) ด้านความสำคัญต่อชุมชน 3) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 4) ด้านความรู้ทางการเมือง และ 5) ด้านวิถีวัฒนธรรม

3. จัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการเรียนรู้ เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อให้รายละเอียดเกี่ยวกับการสอนทั้งหมด เพื่อให้ผู้ที่ใช้รูปแบบการเรียนรู้เกิดความเข้าใจและสามารถนำรูปแบบการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นไปได้

4. การทดลองหาค่าดัชนีประสิทธิผลเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ เป็นการนำรูปแบบการเรียนรู้และคู่มือการใช้ประกอบรูปแบบการเรียนรู้ แบบวัดความเป็นพลเมืองที่ผ่านการพิจารณาตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ และปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนทุ่งทรายวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 40 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบการเรียนรู้และคู่มือการใช้ประกอบรูปแบบการเรียนรู้ ที่สร้างขึ้นมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ปฏิบัติเพียงใดซึ่งในการทดลองหาค่าดัชนีประสิทธิผลเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยวิธีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

นำรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่พัฒนาขึ้นนำไปทดลองกับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 40 คน ปีการศึกษา 2560 ดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง และคู่มือการใช้รูปแบบการเรียนรู้โดยดำเนินการ ดังนี้ 1) ดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ด้วยแบบวัดความเป็นพลเมือง 2) ศึกษาความเป็นพลเมืองก่อนการจัดการเรียนรู้ ด้วยแบบประเมินความเป็นพลเมือง

สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 3) ดำเนินการทดลองโดยการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยแบ่งเป็นทดสอบก่อนเรียนด้วยแบบวัดความเป็นพลเมือง 1 ชั่วโมง และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 หน่วยการเรียนรู้ 20 ชั่วโมง โดยแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้จะใช้ขั้นตอนการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนการเรียนรู้ ดังนี้ ขั้นที่ 1 เสนอสถานการณ์โดยใช้หลักธรรมสากัจฉา ขั้นที่ 2 ประชุมวางแผนโดยใช้หลักธรรมปฏจฉาวิธาน ขั้นที่ 3 ระดมสมองโดยใช้หลักธรรมอริยสัจ 4 ขั้นที่ 4 นำเสนอผลงานโดยใช้หลักธรรมไตรสิกขา ขั้นที่ 5 อภิปรายและสรุปผล โดยใช้หลักธรรมโยนิโสมนสิการส่งเสริมความเป็นพลเมือง 5 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความสำคัญต่อชุมชน ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ทางการเมือง และด้านวิถีวัฒนธรรม 4) การเก็บข้อมูลจากและแบบสังเกตกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 5) หลังการทดลองการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบ ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) นักเรียนด้วยแบบวัดความเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นฉบับเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบก่อนเรียน 6) นำข้อมูลที่ได้จากแบบวัดความเป็นพลเมืองมาเปรียบเทียบความแตกต่างจากก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน 7) เปรียบเทียบการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมตามรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และ 8) ประเมินความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลังการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน

ผลการวิจัย

1. แนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรเป็นการพัฒนาความเป็นพลเมืองและกระบวนการขั้นตอน เทคนิค และวิธีการการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาควรจัดการเรียนรู้แบ่งเป็นกลุ่มเล็กๆ เป็นทีม โดยให้ผู้เรียนรวมพลังร่วมมือร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ผู้สอนต้องเคารพในความคิดของผู้เรียน เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นที่ปรึกษา สนับสนุนการเรียนรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย และรับฟังความคิดเห็นของแต่ละคนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองในด้านความรับผิดชอบ ความสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ มีวินัยประหยดมีคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้และเข้าใจระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยการประเมินอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการสังเกต การประเมินจากการแสดงออกการทดสอบด้วยวิธีการกำหนดสถานการณ์ให้นักเรียนได้เลือกตอบจากขั้นตอนการเรียนรู้เสนอสถานการณ์จับกลุ่มตามความสนใจ ประชุมวางแผนสร้างข้อตกลงร่วมกัน ระดมสมองในการศึกษาค้นคว้านำเสนอผลงานของกลุ่ม และสรุปผล โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมสากัจฉา หลักธรรมปฏจฉาวิธาน หลักธรรมอริยสัจ 4 หลักธรรมไตรสิกขา และหลักธรรมโยนิโสมนสิการ ควรใช้เทคนิคการอภิปรายวิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ร่วมกันระดมสมอง และวางแผนร่วมกัน การใช้กราฟิกและการจัดระเบียบสารสนเทศ และการบันทึกข้อมูลร่วมกัน โดยมีขั้นตอนในการพัฒนา ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 2) นำข้อสรุปความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ รวบรวมข้อมูลจากการศึกษามากำหนดแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ยกย่องรูปแบบการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย

เนื้อหาสาระ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล จัดทำเอกสารประกอบรูปแบบการเรียนรู้ ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ

2. รูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล มี 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 เสนอสถานการณ์โดยใช้หลักธรรมสากัจฉา ขั้นที่ 2 ประชุมวางแผนโดยใช้หลักธรรมปฏิจจสมุปบาท ขั้นที่ 3 ระดมสมองโดยใช้หลักธรรมอริยสัจ 4 ขั้นที่ 4 นำเสนอผลงานโดยใช้หลักธรรมไตรสิกขา และขั้นที่ 5 อภิปรายและสรุปผลโดยใช้หลักธรรมโยนิโสมนสิการ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ารูปแบบการเรียนรู้และคู่มือการใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพในภาพรวมอยู่ระดับมากที่สุด และมีค่าดัชนีประสิทธิผล ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 แสดงค่าดัชนีประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (n=40)

หน่วยการเรียนรู้	คะแนนรวม หลังเรียน	คะแนนรวม ก่อนเรียน	ดัชนีประสิทธิผล (E.I)	แปลผล
1. ความรับผิดชอบ	694	396	0.74	ผ่านเกณฑ์
2. ความสำคัญต่อชุมชน	684	321	0.76	ผ่านเกณฑ์
3. คุณธรรมจริยธรรม	713	352	0.80	ผ่านเกณฑ์
4. ความรู้ทางการเมือง	641	212	0.73	ผ่านเกณฑ์
5. วิถีวัฒนธรรม	709	358	0.79	ผ่านเกณฑ์
รวมเฉลี่ย	688.20	327.80	0.76	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 1 พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ของทุกหน่วยการเรียนรู้มีค่าดัชนีร้อยละ 0.76 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ ร้อยละ 50 ที่กำหนดไว้

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยวิธีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีดังนี้

3.1 ผลการเปรียบเทียบความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้

ตาราง 2 แสดงผลการเปรียบเทียบความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้

ความเป็นพลเมือง	n	คะแนน	ก่อนการใช้รูปแบบ		หลังการใช้รูปแบบ		t	p
			\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านความรับผิดชอบ	40	20	7.25	1.01	17.85	0.89	82.75*	0.00
ด้านความสำคัญต่อชุมชน	40	20	6.90	1.17	17.95	1.11	52.97*	0.00
ด้านคุณธรรมจริยธรรม	40	20	7.38	1.25	18.48	0.78	11.10*	0.00
ด้านความรู้ทางการเมือง	40	20	5.50	0.93	16.98	0.83	60.58*	0.00
ด้านวิถีวัฒนธรรม	40	20	7.03	0.80	18.38	0.63	86.11*	0.00
รวม	40	100	34.05	2.16	89.63	2.27	170.48*	0.00

*p<.05

จากตาราง 2 พบว่า นักเรียนมีความเป็นพลเมืองสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3.2 ผลการศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า นักเรียนเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางสังคมมีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มสมาชิก 4-6 คน ทำงานแบบรวมพลังร่วมมือกัน เคารพในความแตกต่างมีความรับผิดชอบร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกัน โดยมีการสนทนา ซักถาม อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น อย่างมีเหตุผลและใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้นักเรียนมีความเป็นพลเมือง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความสำคัญต่อชุมชน ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ทางการเมือง ด้านวิถีวัฒนธรรม

3.3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตาราง 3 แสดงผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ความพึงพอใจด้าน	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ปัจจัยนำเข้า	4.47	0.26	มาก
กระบวนการ	4.42	0.22	มาก
ผลผลิต	4.46	0.25	มาก
รวม	4.44	0.17	มาก

จากตาราง 3 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.17)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองและกระบวนการขั้นตอนเทคนิค และวิธีการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ควรจัดการเรียนรู้แบ่งเป็นกลุ่มเล็กๆ เป็นทีม โดยให้ผู้เรียนรวมพลังร่วมมือร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ผู้สอนต้องเคารพในความคิดของผู้เรียน และเอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนการเรียนรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย โดยมีการประเมินอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการสังเกต การประเมินจากการแสดงออกการทดสอบด้วยวิธีการกำหนดสถานการณ์ให้นักเรียนได้เลือกตอบ ควรใช้เทคนิคการอภิปรายวิธีการการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ร่วมกันระดมสมอง และวางแผนร่วมกัน การใช้กราฟิกและการจัดระเบียบสารสนเทศ และการบันทึกข้อมูล ดังที่ Rodsaen, et al. (2016, pp. 95-105) ได้พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง สำหรับครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย 6 ประการ คือ มีความรู้ รับผิดชอบและพึ่งตนเองได้ เคารพกติกา และเคารพกฎหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม มีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนและสังคม ดำรงชีวิตอย่างมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ การพัฒนาความสามารถในการสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ ร่วมกัน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ เสนอสถานการณ์ปัญหา วางแผนระดมความคิด เชื่อมโยงค้นคว้าแก้ปัญหา สร้างสรรค์ผลงาน นำเสนอและประเมิน

2. ด้านการสร้างและหาดัชนีประสิทธิผลรูปแบบการเรียนรู้การสร้างและหาดัชนีประสิทธิผลรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นโดยนำข้อมูลสารสนเทศ และผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ในขั้นตอนที่ 1 ทำให้ได้ขั้นตอนการเรียนรู้ของรูปแบบ 5 ขั้น ดังนี้ ขั้นที่ 1 เสนอสถานการณ์โดยใช้หลักธรรมสัจจฉายา ขั้นที่ 2 ประชุมวางแผนโดยใช้หลักธรรมปุลฉาววิสัยชา ขั้นที่ 3 ระดมสมองโดยใช้หลักธรรมอริยสัจ 4 ขั้นที่ 4 นำเสนอผลงานโดยใช้หลักธรรมไตรสิกขา และ ขั้นที่ 5 อภิปรายและสรุปผลโดยใช้หลักธรรมโยนิโสมนสิการ โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากรายวิชาหน้าที่พลเมือง เป็นรายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 หน่วยการเรียนรู้ คือ 1) ความรับผิดชอบต่อ 2) ความสำคัญต่อชุมชน 3) คุณธรรมจริยธรรม 4) ความรู้ทางการเมือง และ 5) วิถีวัฒนธรรม สำหรับใช้เป็นเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง จากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการประเมินคุณภาพรูปแบบการเรียนรู้ คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุดและดัชนีประสิทธิผลของรูปแบบมีค่า 0.76 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ ร้อยละ 50 ที่กำหนดไว้และสามารถนำรูปแบบการเรียนรู้ไปใช้สู่การปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jaijan, et al. (2017, pp. 194-207) ผลการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีพิพาทเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในประชาคมอาเซียน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้มีค่าร้อยละ 0.75 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำร้อยละ 50

3. ด้านการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เป็นการนำรูปแบบการเรียนรู้ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 โรงเรียนทุ่งทรายวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 41 โดยใช้แบบวัดความเป็นพลเมือง แบบประเมินความเป็นพลเมือง 5 ด้าน แบบสังเกตกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนา และแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนพบว่าผลการใช้รูปแบบ ดังนี้

3.1 ผลการเปรียบเทียบความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง มีความเป็นพลเมืองทั้ง 5 ด้าน หลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากผลการพัฒนานักเรียนในครั้งนี้ พบว่า เป็นเพราะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้โดยการทำงานเป็นทีมหรือกลุ่มเล็กๆ ที่มีความสามารถต่างกัน เรียนรู้ด้วยความรับผิดชอบต่อความสำเร็จของกลุ่มร่วมกัน เน้นการมีส่วนร่วม รวมพลังร่วมมือ มีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ใช้ปัญญาแก้ปัญหา โดยการคิดอย่างใคร่ครวญ ไตร่ตรองรอบคอบ คล้องกับงานวิจัยของ Kaewurai (2014, pp. 46-58) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่สังคมแห่งคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนหลังเรียนร้อยละ 86.30 มีพฤติกรรมความมีวินัยการทำงานและส่งงานหลังเรียนในระดับดี รู้จักการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือครูและเพื่อนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนมีทักษะในการนำเสนอผลงานได้คล่องแคล่วกว่าเดิมและมีความสุขสนุกสนานในการเรียน และ Gokhale (2000) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning) ที่ช่วยส่งเสริมความคิดวิจารณ์ญาณ พบว่า ทักษะการทำแบบฝึกหัดของกลุ่มที่เรียนเป็นรายบุคคลและกลุ่มที่เรียนแบบเรียนรู้ร่วมกันได้ผลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การเรียนรู้ร่วมกันช่วยพัฒนาความคิดวิจารณ์ญาณได้

3.2 ผลการศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีการพัฒนาสูงขึ้น อาจมาจากผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน 5 ขั้น ดังนี้ 1) เสนอสถานการณ์โดยใช้หลักกรรมสักัจฉา ผู้สอนเสนอหัวข้อเรื่องที่ต้องการให้ผู้เรียนศึกษาเลือกศึกษาหัวข้อเรื่องตามความสนใจ โดยการสนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน วิจาร์ณ พุดโต้ตอบกัน และซักถามกันอย่างมีเหตุผลตามหลักการของหลักกรรมสักัจฉา 2) ประชุมวางแผนโดยใช้หลักกรรมปุจฉาวิสัชนา ผู้เรียนประชุมวางแผนสร้างข้อตกลงร่วมกันกำหนดเวลาในการศึกษาค้นคว้า กำหนดจุดมุ่งหมายขอบเขตของเนื้อหาของหัวข้อเรื่อง กำหนดวิธีการดำเนินงานการแบ่งความรับผิดชอบให้สมาชิก โดยใช้การถามตอบกระตุ้นเร้าให้นักเรียนช่วยกันตอบเพื่อศึกษาเนื้อหาและสรุปร่วมกันตามหลักการของหลักกรรมปุจฉาวิสัชนา 3) ระดมสมองโดยใช้หลักกรรมอริยสัง 4) สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบการเรียนรู้และภาระงานที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มผู้เรียน เรียนรู้ไปพร้อมกับมีการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลที่ผู้เรียนค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ใช้แนวทางแก้ไขปัญหาโดยพิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเองด้วยความรอบคอบตาม หลักการของหลักกรรมอริยสัง 4 4) นำเสนอผลงานโดยใช้หลักกรรมไตรสิกขา สมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันจัดเตรียมเนื้อหาและนำเสนอสิ่งที่เรียนรู้ตามแผนปฏิบัติงานที่กลุ่มกำหนดไว้ โดยให้แต่ละกลุ่มประเมิน

การนำเสนอของกลุ่มอื่นๆ และกลุ่มตนเองด้วยพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจและแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาตามหลักการของหลักธรรมไตรสิกขา 5) อภิปรายและสรุปผลโดยใช้หลักธรรมโยนิโสมนสิการ เพื่อซักถามข้อสงสัยระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนหรือระหว่าง ผู้เรียนด้วยกันเองผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุปทบทวนและร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่ม เพื่อพิจารณาข้อบกพร่องและข้อควรปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติงานกลุ่มให้ดียิ่งขึ้น ตามหลักการของหลักธรรมโยนิโสมนสิการกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 5 ขั้น เป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงออกความเป็นพลเมืองทั้ง 5 ด้านอย่างเป็นอิสระในด้านความคิด การแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และในการทำงานก็เน้นเรื่องการรวมพลัง ร่วมมือ ร่วมใจกันเพื่อความสำเร็จของกลุ่มมากกว่าความสำเร็จของตัวเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rodsaen, et al. (2016, pp. 95-105) ได้พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง สำหรับครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า การปรับปรุงความรู้ความเข้าใจในการสอนความเป็นพลเมืองต้องเน้นการปลูกฝังพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน และเน้นลงมือปฏิบัติจริงที่ใช้แหล่งเรียนรู้สถานการณ์ปัญหาจริงและการมีส่วนร่วมกับชุมชน

3.3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในระดับมาก ทั้งนี้ อาจนักเรียนได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้โดยการทำงานเป็นทีม หรือกลุ่มเล็กๆ ที่มีความสามารถต่างกัน เรียนรู้ด้วยความรับผิดชอบต่อความสำเร็จของกลุ่มร่วมกัน เน้นการมีส่วนร่วม รวมพลังร่วมมือ มีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และยอมรับบทบาทหน้าที่ของกันและกันและใช้ปัญญาแก้ปัญหา โดยการคิดอย่างใคร่ครวญ ไตร่ตรอง รอบคอบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jaijan, et al. (2017, pp. 194-207) ได้พัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการพิพาทเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในประชาคมอาเซียน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนตามรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นในระดับมาก และ Unjai, et al. (2015) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทย ด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาวិจัยไปใช้

โรงเรียนสามารถนำรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาอื่นๆ ได้เนื่องจากรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบที่ทำงานเป็นกลุ่มเล็กๆ เป็นทีม หรือเป็นคู่ และเน้นการมีส่วนร่วม รวมพลังร่วมมือ มีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และยอมรับบทบาทหน้าที่ของกันและกัน ดังนั้น สามารถบูรณาการได้หลายวิชา หรือเป็นกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านอื่นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

2.1 ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองมีแนวทางพัฒนา โดยการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้รวมพลังร่วมมือร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ผู้สอน ต้องเคารพในความคิดของผู้เรียน และเอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนการเรียนรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ดังนั้น ควรพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ใช้แนวคิดการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนาการศึกษาความเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.2 ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางสังคมมีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม สมาชิก 4-6 คน ทำงานแบบรวมพลังร่วมมือกัน เคารพในความแตกต่างมีความรับผิดชอบร่วมกันมีเป้าหมายร่วมกัน โดยมีการสนทนา ชักถาม อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างมีเหตุผลและใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ควรมีการศึกษาความเป็นพลเมืองในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา เชิงเปรียบเทียบว่ามีความเหมือนและมีความแตกต่างกันมากน้อยอย่างไร เพื่อนำผลที่ได้ไปพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่สังคมต้องการต่อไป

2.3 ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความเป็นพลเมืองสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ดังนั้น ควรมีการติดตามผลในระยะยาว เพื่อดูความคงทนของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง

References

- Barkley, E. F., Cross, K. P., & Major, C. H. (2004). *Collaborative learning techniques: A handbook for college faculty*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Brufee, K. A. (1995). *Collaborative learning Higher education, interdependence, and authority of knowledge*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Gokhale, A. (2000). Collaborative learning enhances critical thinking. *Journal of Technology Education*, 7, 10.1007/978-1-4419-1428-6_910.
- Jaijan, N., Kaewurai, W., & Wiboonrungsan, S. (2017). A development of learning activity model based on constructive controversy theory to enhance ASEAN citizenship for high school students. *Journal of Education Naresuan University*, 19(1), 194-207. [in Thai]
- Kaewurai, W. (2014). Research article on a development of learning management model for developing quality of learners leading to moral, wisdom and learning society. *The Journal of Educational Research, Office of the Education Council*, 2(2), 46-58. [in Thai]

Office of Social Development and Human Security. (2014). *Social situation report and the security of the people of Phitsanulok Province*. Bangkok: Office of The Ministry of Social Development and Human Security. [in Thai]

Office of the Education Council. (2010). *Development strategy for civic education 2010-2018*. Bangkok: Ministry of Education. [in Thai]

Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2003). *Learning process for developing people towards democracy*. (4th ed). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing Press. [in Thai]

Rodsaen, A., Kaewurai, W., & Chanbanchong, C. (2016). The development of collaborative learning model to enhance citizenship instructional competences for basic education teachers. *Journal of Education Naresuan University*, 18(1), 95-105. [in Thai]

Unjai, K., Kaewurai, W., Prachanban, P., & Sawagpun, P. (2015). The development of curriculum to enhance citizenship for Thai youth focus on responsibility. *Journal of Education Naresuan University*, 17(4), 41-51. [in Thai]